

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2020
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(α)

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ημερομηνία: Κυριακή 24 Μαΐου 2020
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

- i. Σωστό
- ii. Σωστό
- iii. Σωστό
- iv. Λάθος
- v. Λάθος

A2.

- i. *Ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν· ἢ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν, ἢ δὲ δικαιοσύνη τοῦ δικαίου κρίσις.*
- ii. *καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον*
- iii. *καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν, ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς*
- iv. *διηρημένων τῶν τε ἐλευθερίων ἔργων καὶ τῶν ἀνελευθερίων φανερόν*
- v. *ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων [ἢ τὴν ψυχὴν] ἢ τὴν διάνοιαν.*

B1. Πράγματι, ο Αριστοτέλης δομεῖ το ἐπιχείρημά του σύμφωνα με το σχῆμα: θέση – αιτιολόγηση. Η **θέση** του φιλοσόφου ἐντοπίζεται στο ἀκόλουθο χωρίο: «Φύσει μὲν οὖν ἡ ὁρμὴ ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν [: τὴν πόλιν]· ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος.»

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2020
Β' ΦΑΣΗ**E_3.Αλ3Α(α)**

Ο σταγειρίτης **αιτιολογεί** την άποψή του στο εδάφιο: «Ὡσπερ γὰρ καὶ τελεωθεὶς βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθεὶς νόμου καὶ δίκης χεῖριστον πάντων».

Ἀποψή του εἶναι ὅτι τόσο ἡ κοινωνικότητα τοῦ ἀνθρώπου ὅσο καὶ ἡ σύσταση τῆς πόλεως ἀνάγονται στὴ φύση, εἶναι φυσικὰ φαινόμενα (βλ. σχόλιο, φάκελος υλικού, σελ. 69). Ο σύνδεσμος «**γὰρ**» αιτιολογεί τὴν προηγούμενη φράση, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ πρῶτος συγκρότησε τὴν πόλη υπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς πιο μεγάλους ευεργέτες τοῦ ἀνθρώπου. Στόχος τοῦ Ἀριστοτέλη εἶναι νὰ ἐξηγήσει ὅτι αὐτός ποῦ πρῶτος συγκρότησε τὴν πόλη υπῆρξε μέγας ευεργέτης, ἐπειδὴ θέσπισε νόμους καὶ ἐπέβαλε τὴ δικαιοσύνη ἀπομακρύνοντας τὶς βλαβερὲς συνέπειες τῆς ἀδικίας. Ὄταν ὁ ἀνθρώπος χρησιμοποιεῖ τὴ λογικὴ («τελεωθεὶς») καὶ ζεῖ σύμφωνα με τοὺς νόμους καὶ τὴ δικαιοσύνη, εἶναι τὸ ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα. Ἐπομένως, ἡ τήρηση τῶν νόμων καὶ ἡ εφαρμογὴ τῆς δικαιοσύνης αποτελοῦν, γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν ἀναγκαῖο περιορισμὸ γιὰ νὰ τελειωθεῖ ὁ ἀνθρώπος, νὰ ολοκληρώσει τὸν φυσικὸ τοῦ προορισμὸ.

Ἀσφαλῶς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἀναιρεῖ τὴ θέση τοῦ γιὰ τὴν ἐκ φύσεως ὑπαρξὴ τῆς πόλης. Με τὴ φράση «ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος» ἐξαίρει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς σύμπραξης τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς πόλης, ἀφοῦ ἡ φύση δίνει τὴν τάση (: *δύναμις*) καὶ ὁ ἀνθρώπος τὴν πραγματοποιεῖ (: *ἐνέργεια*). Ἡ πόλη δὲν ἦταν ἕνας ὀργανισμὸς ποῦ δημιουργήθηκε αὐτόματα ἀλλὰ προϋπέθετε τὴν ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου-ευεργέτη, ὁ ὁποῖος διέθετε λόγο. Συνεπῶς ἡ φύση συνεργάστηκε με τὴν τέχνη τῶν ἀνθρώπων προκειμένου νὰ συγκροτηθεῖ ἡ πόλη.

- B2.** Ο Ἀριστοτέλης στὸ ἀπόσπασμα ποῦ δόθηκε ἀναφέρεται σὲ τρεῖς διακριτὲς περιοχὲς τῆς παιδαγωγικῆς ἐρευνας: α) διδακτικοὶ σκοποὶ, β) ἐκπαιδευτικὴ πρακτικὴ καὶ γ) γνωστικὸ ἀντικείμενο. Ὡς πιθανοὶ σκοποὶ τῆς παιδείας παρατίθενται διαζευκτικὰ ἡ ἀρετὴ ἢ εὐτυχία, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματος ἢ ἡ καλλιέργεια τῆς ψυχῆς, ἡ χρηστικότητα τῆς γνώσης ἢ ἡ αὐταξία τῆς. Ἡ τρέχουσα ἐκπαιδευτικὴ πρακτικὴ μόνο ταραχὴ μπορεῖ νὰ προκαλέσει στὸν ἐρευνητὴ, γι' αὐτὸ καὶ προσωρινὰ προσπερνάται. Ὡς γνωστικὸ ἀντικείμενο, τέλος, ὀρίζονται ὅλες οἱ δράσεις, σωματικὲς καὶ πνευματικὲς, τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν. (βλ. σχόλιο, φάκελος υλικού, σελ. 106).

B3.

- i. Σ
- ii. Λ
- iii. Λ
- iv. Σ
- v. Λ

B4. Στο αρχαίο κείμενο ο όρος «τὰ περιττὰ» δηλώνει αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση, δηλαδή το σύνολο των γνώσεων που δεν αποβλέπουν σε άμεσες πρακτικές εφαρμογές.

Σήμερα* η λέξη *περιττός*, -ή, ό χρησιμοποιείται για να δηλώσει:

- ενέργεια που πλεονάζει, που υπάρχει ή γίνεται πάνω από το αναγκαίο, χρήσιμο ή ωφέλιμο, πράγματα που δε χρησιμεύουν σε κάτι.
- Στα μαθηματικά *περιττός* είναι ο ακέραιος αριθμός που όταν διαιρεθεί με το δύο αφήνει υπόλοιπο τη μονάδα.

*πηγή: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

[Όποια από τις δύο σημασίες γράψουν οι μαθητές/μαθήτριες θα θεωρηθεί σωστή.]

Πρόταση στα Ν.Ε. : Πολλοί άνθρωποι θεωρούν **περιττή** την ενασχόληση με κάποιο χόμπυ εξαιτίας της έλλειψης χρόνου.

B5. Μελετώντας το μεταφρασμένο απόσπασμα, διαπιστώνουμε ότι ο Σενέκας κατατάσσει τη δικαιοσύνη στις ηθικές αρετές του ανθρώπου και τη συνδέει άρρηκτα με την παιδεία. Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνει ότι μόνο μέσω της διδασκαλίας και της παιδείας («*παρά μόνο μέσω της διδαχής ... επίμονης άσκησης*») μπορεί ένας άνθρωπος να κάνει κτήμα του τη δικαιοσύνη, ώστε να καταστεί ηθικά τέλειος. Τονίζει, μάλιστα, ότι αυτή η διαδικασία δεν είναι εύκολη υπόθεση καθώς απαιτεί διαρκή προσπάθεια και επίμονο αγώνα από πλευράς του ανθρώπου («*της συνεχούς και επίμονης άσκησης*»). Παράλληλα, διευκρινίζει ότι η εκπαίδευση είναι απολύτως αναγκαία για τον άνθρωπο, προκειμένου να πραγματώσει τη φυσική προδιάθεσή του να γίνει ενάρετος («*προτού τους εκπαιδεύσεις.. αρετής*»).

Στο πρωτότυπο κείμενο, αντίστοιχα, παρατηρούμε ότι ο Αριστοτέλης προβάλλει τη σημασία της δικαιοσύνης, αναφέροντας ότι η φύση εφοδίασε τον άνθρωπο με ορισμένες ικανότητες («*όπλα*»). Αν ο άνθρωπος τα χρησιμοποιήσει για να διαπράττει αδικίες, αυτό γίνεται ανυπόφορο, αφού αυτά του δόθηκαν για να υπηρετήσει τη φρόνηση και την αρετή. Όπως ο Σενέκας

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2020
Β' ΦΑΣΗ**E_3.Αλ3Α(α)**

στο μεταφρασμένο απόσπασμα, έτσι και ο σταγειρίτης με τη φράση «*φύεται ...ἀρετῇ*» δεν εννοεί ότι η αρετή είναι έμφυτη στον άνθρωπο, αλλά ότι ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα και τις προϋποθέσεις να την αποκτήσει, ίσως και να έχει μια έμφυτη τάση προς αυτήν (βλ. *σχόλιο, φάκελος υλικού, σελ. 69*). Ο άδικος άνθρωπος χαρακτηρίζεται από τον Αριστοτέλη ως ένα ον «*χειρίστον, άνοσιώτατον, άγριώτατον*». Για να μπορέσει, λοιπόν, ο άνθρωπος να αξιοποιήσει ορθά τα όπλα που του δόθηκαν και να επιτελεί δίκαιες πράξεις, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η παιδεία. Σύμφωνα με τις παιδαγωγικές αντιλήψεις του Αριστοτέλη, βλέπουμε ότι ο χαρακτήρας της παιδείας πρέπει να είναι κυρίως ηθοπλαστικός. Οι νέοι πρέπει ασφαλώς να μαθαίνουν γνώσεις χρήσιμες για τη ζωή αλλά από αυτές όχι όλες, παρά μόνο τις αναγκαίες. Κι από τις αναγκαίες, όμως, πρέπει να μαθαίνουν όσες ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους και όχι τις ευτελείς που αδρανοποιούν το σώμα και τον νου του ανθρώπου, τον καθιστούν αγροίκο, άξεστο («*βάνουσον*») και τον απομακρύνουν από την κατάκτηση της αρετής.

Από τα παραπάνω, λοιπόν, εύλογα μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι τόσο ο Σενέκας όσο και ο Αριστοτέλης θεωρούν την παιδεία βασική προϋπόθεση για την κατάκτηση της αρετής της δικαιοσύνης από τον άνθρωπο.

- Γ1.** Ιδιαίτερο γνώρισμα (του έργου) του Σόλωνα (ήταν) η μείωση των χρεών, μέσω της οποίας εγγυήθηκε στον μεγαλύτερο βαθμό την ελευθερία των πολιτών. Άλλωστε δεν (υπάρχει) κανένα όφελος όταν οι νόμοι προσφέρουν ισότητα, την οποία τα χρέη αφαιρούν από τους φτωχούς, αλλά όσο περισσότερο φαίνονται ότι είναι ελεύθεροι, (τόσο) περισσότερο υπηρετούν τους πλούσιους, όταν εκείνοι δικάζουν και εξουσιάζουν και αγορεύουν, γιατί τους διατάζουν και είναι υπηρέτες τους.
- Γ2.** Ο Ποπλικόλας παρουσιάζεται από τον Πλούταρχο ως ένας σπουδαίος άνδρας, ο οποίος προσέφερε πολλά στην πατρίδα του. Πιο συγκεκριμένα, το πολίτευμά του συνέβαλε στην τήρηση της ευταξίας και της ευκοσμίας («*ή δὲ Ποπλικόλα ... διεφύλαξεν ἐν κόσμῳ τὴν πόλιν*»). Επιπλέον, ως ηγέτης θεμελίωσε και διασφάλισε το πολίτευμα («*μένων... τὴν πολιτείαν*»). Όπως μάλιστα αναφέρει ο ιστορικός, ο Ποπλικόλας κατόρθωσε να καταλύσει τη μακροχρόνια βασιλεία και να κυβερνήσει ο ίδιος με αρετή («*βασιλείαν ... ἐξέβαλε καὶ κατέλυσεν*»).

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2020
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(α)

Γ3.α.

- i. τὰ χρέα, τοῖς οὖσι(ν)
- ii. **θετικός βαθμός:** ἰσχυρῶς
συγκριτικός βαθμός: ἰσχυρότερον
υπερθετικός βαθμός: ἰσχυρότατα

Γ3.β.

- i. σποῦ
- ii. ἐφορῶσι(ν)
- iii. ἀπίοιμεν
- iv. ἡττηθῆναι
- v. ἐχρήτο

Γ4.α.

- **τῆ ἐλευθερία:** ἀντικείμενο του ἀπαρεμφάτου *χρησθαι*
- **τῶν κοινῶν:** ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός ως γενική διαιρετική στις λέξεις *τα πλεῖστα καὶ μέγιστα*
- **ζηλωτός:** κατηγορούμενο στο υποκείμενο *ἄτερος* (εννοείται το συνδετικό ρήμα: ἦν)
- **ἀπιῶν:** κατηγορηματική μετοχή, εξαρτώμενη από το ρήμα *ᾤχετ'(ο)*, με υποκείμενο τη λέξη *ὁ μὲν*
- **τῆς τυραννίδος:** υποκείμενο της γενικής ἀπόλυτης μετοχῆς *συνισταμένης*

Γ4.β Πλούταρχος ἔλεγε **τούτον** δὲ βασιλείαν ἰσχύουσαν ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων καὶ κρατοῦσαν **ἐκβαλεῖν** καὶ **καταλῦσαι**, ἀρετὴν μὲν ἴσην καὶ προαίρεσιν ὁμοίαν **παρασχόμενον**, τύχη δὲ καὶ δυνάμει τελεσιουργῶ πρὸς τῆ ἀρετῆ **χρησάμενον**.